

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

1

בס"ד | גיליון 54
פרשת תולדות
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

עֲשׂו כִּיבַד מֶלֶךְ בַּכְבוֹד מַלְכוּת - זְכָה לַמַּלְכוּת

בראשית כ"ז ט"ו: "וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת בְּגָדֵי עֲשׂו בְּנֵה הַגֹּדֵל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר אָתָּה בְּבֵית וַתִּלְבַּשׁ אֶת יַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן".

בספר מעלות המדות (לרבינו יחיאל מן הראשונים, מעלת הצדקה, עמוד צ"א): "בני, צאו וראו כמה גדולה כוחה של צדקה, הקב"ה תולה להן ומקבלין עליה שכר, שהרי עֲשׂו הרשע בשביל שעשה צדקה עם אביו והאכילו והישקהו, זכה לקבל מלכות יותר מכל שאר האומות, וניתן לו ארכא למלכותו".

פירוש: להבנת דבריו יש לעיין במדרש (בראשית רבה ס"ה ט"ז) דאיתא שם: "ותקח רבקה את בגדי עֲשׂו בנה הגדול החמודות, מה שחמד מנמרוד והרגו ונטלן, הה"ד (משלי י"ב ב): "חָמַד רָשָׁע מִצְדוֹד רְעִים", אשר איתה בבית, שבהן היה משמש את אביו. אר"ש בן גמליאל: כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שימשתי אותו אחד ממאה ששמש עֲשׂו את אביו, אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלוכלכין, ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים, אבל עֲשׂו בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות, אמר, אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות...".

ולפי זה יתבאר דעֲשׂו כיבד את אביו בכבוד מלכות על כן זכה למלכות.

אי נמי י"ל, עֲשׂו כיבד מלך, שכן, מאן מלכי? רבנן! על כן זכה למלכות.

ויעתר כנגד ויעתר

בראשית כ"ה כ"א: "וַיַּעֲתָר יַצְחָק לַה' לֵנֶכַח אֲשֶׁתוֹ פִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתָר לוֹ ה' וַתֵּהָר רִבְקָה אֲשֶׁתוֹ".

פירוש: "וַיַּעֲתָר יַצְחָק לַה'", וכנגדו "וַיַּעֲתָר לוֹ ה'".

מתן השכר השמימי ניתן כפי חשיבות העבודה בעיני האדם

בראשית כ"ה ל"א: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כִּיֹּם אֶת בְּכֶרְתְּךָ לִי".

לפי חשיבות העבודה בעיני האדם כך נקבע שוויות עבודתו (ומתן שכרו לפי השער' שקבע בהחשיבו כל זה).

מעשה ביהודי שבכה לפני מרן הבעש"ט הקדוש זי"ע על מצב הפרנסה כי באו מים עד נפש, וכה אמר, עד עתה החרשתי כי היה הדבר נוגע רק 'ללחם צר ומים לחץ', אך עתה בגרה בתי והגיע העת לדבר בה נכבדות הנשא לחתן תלמיד חכם, יודע ספר וירא שמים, ואין לי אפילו פרוטה אחת ל'נדונייתה'.

אמר לו הבעש"ט צא לשוק, וה'מקח' הראשון שיזדמן לידך תקנהו, ומעסק זה תרום קרנך למעלה למעלה, נחה דעתו של העני ויצא לדרכו, כעבור כמה שעות שקעה החמה וחשך עליו היום, ויפן למלון אשר על אם הדרך לתנומת ליל, מכיוון ששכירות 'מיטה' במלון עולה סך מאה רובל החליט לישן על הספסל ב'פרוזדור' שלפני הטרקלין (כי כל רכושו לא היה אלא מאה רובל).

בשכבו על 'משכבו' נכנסו אל המלון כמה סוחרים, יהודים פורקי עול, שהיו אז בדרך חזרתם מ'יריד' גדול שהרוויחו בו הון רב, והסבו לסעודתם, כטוב ליבם בין, החלו לדבר בקולי קולות דברי טעות והבל, לשחוק רח"ל מכל הקדוש והיקר, קם אחד מהם וזלזל ב'עולם הבא', ויען ויאמר, הנני מציע למכירה את חלקי לעוה"ב בעד מאה רובל.

כשמוע החסיד את דבריו, אמר, הרי זה 'עסק' הראשון שנזדמן לידי, שומה עלי לשמוע בקול הרבי ולקנות מהאי גברא את 'חלקו' לעוה"ב, קם החסיד מ'מיטתו' ניגש אל 'לץ' זה, ואמר, חפץ אני בחלקך לעוה"ב, הא לך מאה רובל, ותמכרהו לי, אך בתנאי שתעמיד על המכירה 'עדים' ותכתבהו ב'שטר כתוב וחתום' כדת וכדין למען יעמוד הדבר ימים רבים, ויעשו כן. וילך כל אהד לדרכו.

בהגיע אותו 'לץ' אל ביתו, סיפר לנוות ביתו את כל קורות הדרך, ועל ההון שהרוויח בכל עסקיו, והוסיף לומר, בסוף הדרך 'הרווחתי' עוד מאה רובל על חלקי לעוה"ב, נחרדה האשה עד עמקי נפשה, ותען ותאמר, מהר קח את הלבוש ואת הסוס, ורוץ נא אל החסיד 'הקונה' ותבקשו שיחזור בו מהמקח, ואם אי אתה עושה כן, תן לי עתה 'ט' פיטורים, ושלחני לנפשי, כי אינני דרה במדור אחד עם מי שאין לו חלק ונחלה עם כל בני ישראל לעלמא דאתא. המשך בעמ' 3

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

2

בס"ד | גיליון 54
פרשת תולדות
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

עֲשׂוֹ אִמֵּר "הַלְעִיטְנִי" – קִיִּים בּוּ יַעֲקֹב 'הַלְעִיטְהוּ לְרַשַׁע וַיְמוֹת'

בראשית כ"ה ל': "וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטְנִי נָא מִן הָאֵדָם הָאֵדָם הַזֶּה כִּי עֲנִי אֲנִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוִם".

פירוש: באגודת שמואל (והובא בשמו בספר דברים נחמדים לרבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל) כתב על הפסוק במשלי (כ"ה כ"ה): "מִים קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֵיפָה...". מי שצמא ועייף, לא ישתה – בין חמים ובין קרים – עד שירחץ מעט במים קרים על דופקיו שבשתי ידיו, ואז לא יזיק אותו השתיה ששותה בעייפות. אבל יעקב נתן לעֲשׂוֹ חמים, ועֲשׂוֹ לא רחץ דופקיו במים קרים, קיים 'הַלְעִיטְהוּ לְרַשַׁע וַיְמוֹת' (ב"ק דף סט.).

נמצא לפי דבריו שעל שאמר עֲשׂוֹ: "הַלְעִיטְנִי" – קיים בו יעקב 'הַלְעִיטְהוּ לְרַשַׁע וַיְמוֹת'.

בו בלשון אני פורע לך

"ויבוא אל אביו ויאמר אביו" וגו' "אנכי עֲשׂוֹ בכורך". א"ר לוי: אנכי עתיד לקבל עשרת הדברות, אבל עֲשׂוֹ בכורך.

"קום נא שבה" א"ל הקב"ה ליעקב: אתה אמרת "קום נא שבה" (בלשון בקשה והכנעה) חייך בו בלשון אני פורע לך, שנאמר (במדבר י' ל"ה): "קומה ה' ויפוצו אויבך" (שבן בנך משה יעלה במעלת הנבואה והשלטון עד שיאמר לי "קומה ה").

"ויש נספה בלא משפט" (משלי י"ג כ"ג), זה עֲשׂוֹ, אמר הקב"ה לעֲשׂוֹ: אתה אמרת "קום אבי" גדא דעבודת כוכבים דאת קאים, חייך בו אף אני בו בלשון אני פורע לך (תהלים ס"ח ב'): "קום אלוקים יפוצו אויביו" (והיינו שיעורר עליו ה' את מדת הדין על שפקד בעזות וחוצפה על אביו "קום").

(בראשית רבה ס"ה י"ח)

שימוש לוקה בעיניים, גורם ללקות בעיניים

בראשית כ"ז א': "וַיִּהְיֶה כִּי זָקַן יַצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מֵרָאִת וַיִּקְרָא אֶת עֲשׂוֹ בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַנְּנִי".

ותכהין עיניו מראות: "משום דכתיב 'כי השוחד יעוור' (שמות כ"ג ה') והוא לקח שוחד מעֲשׂוֹ (תנחומא תולדות ח)".

(בעל הטורים)

ותכהינה עיניו: "כמו שקרה לעלי שלא מיחה בבניו, כאמרו 'ולא כיהה במ' (ש"א ג' י"ג) ונאמר בו 'ועיניו קמה ולא יכול לראות' (שם ד' ט"ו)...".

(ספורנו)

פירוש: על שראה יצחק בעיניו ולא מיחה – איבד את מאור עיניו.

המכבד את אביו, ילדיו יכבדו אותו

בראשית כ"ז לא': "וַיַּעַשׂ גַם הוּא מִטְעָמִים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יְקָם אָבִי וַיֹּאכַל מֵצֵיד בְּנוֹ בְּעֵבֶר תְּבַרְכֵנִי נְפֹשְׁד".

פירוש: כתבו בספרים שהתיבות "ויבא לאביו" מיוחדות בזה שהן נקראות מימין לשמאל ומשמאל לימין, ובה נרמז, שמי שמכבד את אביו, ילדיו יכבדו אותו.

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

כל אדם קובע בעצמו את השכר שיקבל בעולם הבא

המחיר על התורה ומצוות עושה האדם בעצמו. כלומר, כל אדם קובע בעצמו את השכר שיקבל בעולם הבא!

אם בהגיע עת התפילה, או העת שקבע האדם לתורה, לפתע מזדמן לו עניין עסקי דחוף שיכול להרוויח ממנו סך עצום, ובכל זאת הוא מתגבר על יצרו, נמצא שהוא בעצמו קבע שתפילתו ולימודו שויים יותר מזהב ומפז רב, שהרי בגינם הוא דחה אפשרות לרווח כספי גדול.

ולהפך, אם אדם דוחה את תפילתו ואת לימוד התורה שלו בעבור רווח פשוט, הרי הוא מוכיח בעליל שהתורה והמצוות לא ישוו אצלו, וכזה יהא שכרו על התפילות שכבר התפלל!

(כתבי אבא מרי, דף כ"ט, בשם החפץ חיים)

(המשך הסיפור מעמוד 1)

כראות האיש את מצב הביש אשר נקלע אליו שלא ברצונו, וכי האשה נחושה בדעתה לגרשו מהבית, החל לדבר אל ליבה שלא תעשה רעש כה גדול מכל המעשה, כי באמת היה הכל רק ב'שחוק' ובלא כוונה אמיתית, אך היא בשלה, שמוע שמעתי מפך שעשית 'שטר מכר כתוב וחתום' - כל זמן שאין השטר בידי לקרעו ולבערו מן העולם, אינני דרה עמך בבית אחד.

בצר לו תר ה'לץ' אחר החסיד, השיגו ויבך ויתחנן לו לבטל את המקח כעפרא דארעא, אך החסיד לא אבה בשום פנים ואופן להחזירו, גם לא בעד 'עשרת מונים' ממה ששילם לו מתחילה. מכיוון שכן, שאלו המוכר, בכמה מעות הינך 'מעריך' את חלקי הדל בעולם הבא, אמר לו החסיד, לדעתך, ערכו של חלקך בעולם הבא הוא 'מאתיים וחמישים אלף רובל' טבין ותקילין - סכום אדיר שהיה בו בכדי להשיא את כל בנותיו של החסיד בכבוד והרחבה גדולה, ואף להעניק 'נדן' ראוי לשמו...

בלית לפניו שתי ברירות, הלך המוכר ומכר כמה מחפציו היקרים, ומשהגיע לכל הסכום, מסרו לחסיד, והחסיד החזיר לו את ה'שטר'. וילך לביתו, הראה את השטר לבני ביתו ויקרעוהו לגזרי גזרים, ושב השלום לשרור בבית המוכר.

משם חזר החסיד אל הבעש"ט הק', וישאלהו, ממה נפשך עשיתי כאן מעשה 'גניבה', כי אם כל חלקו של הסוחר בעולם הבא אינו שווה אלא מאה רובל, אם כן היה כאן הונאה - במה שהחזרתיו לו בסכום גדול כל כך (אלפיים ומחצה ידות כמותו), ואם אכן שוויו כסכום השני, אם כן מעיקרא 'מקח טעות' היה מה שמכרו בעד מאה רובל, וכלל לא בא 'העולם הבא' שלו תחת רשותי.

ענהו הבעש"ט הק', אין כאן לא 'מקח טעות' ולא 'הונאה', הן בתחילת הדבר והן בסופו, פי ערכו ושוויו של ה'חלק' לעולם הבא נמדד לפי 'ההעמדה וההערכה' שבעליו מעריכו, ועל כן, מתחילה שכל העולם הבא שלו לא היה שווה בעיניו כי אם מאה רובל, היה זה ערכו הנכון, אך לבסוף שהחל להכיר בשוויו והיה מוכן לשלם ר"ג אלף רובל תמורתו, הרי בזה עצמו העלה את שוויו עד כדי סכום זה.

בזה ביארו היאך שילם יעקב לעשו על הבכורה רק ב'נזיד עדשים', כי בעיני עשו לא שווה כל הבכורה רק כ'נזיד עדשים' ושמיר הווה 'מקח אמת'. ולדין ייאמר, בכל עניני עבודת ה' - באותו ערך ושוויות שהנך מעריך ומייקר את העבודה, ממש כן הוא שוויו אף בשמים ממעל, ובמה נדע כמה מעריך היהודי את עבודתו - לפי החיות, ה'הארץ' וה'ברען' (הלב וההתלהבות) שיש לו בגשתו אל הקודש.

(באר הפרשה, תולדות)

מדה כנגד מדה בדף היומי

עשר מסעות נסעה שכינה, וכנגדן גלתה סנהדרין

ראש השנה דף לא: "אמר רב יהודה בר אידי אמר רבי יוחנן: עשר מסעות נסעה שכינה, מקראי. וכנגדן גלתה סנהדרין, מגמרא. עשר מסעות נסעה שכינה, מקראי: מכפרת לכרוב, ומכרוב לכרוב ומכרוב למפתן, וממפתן לחצר, ומחצר למזבח, וממזבח לגג, ומגג לחומה, ומחומה לעיר, ומעיר להר, ומהר למדבר, וממדבר עלתה וישבה במקומה - שנאמר: 'אלך אשובה אל מקומי'. מכפרת לכרוב, מכרוב לכרוב, ומכרוב למפתן - דכתיב: 'ונועדתי לך שם ודברתי' אתך מעל הכפרת, וכתב: 'ירכב על כרוב ויעף', וכתב 'וכבוד אלוקי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית'. וממפתן לחצר - דכתיב: 'וימלא הבית את הענן והחצר מלאה את נגה כבוד ה'". מחצר למזבח - דכתיב: 'ראיתי את ה' נצב על המזבח', וממזבח לגג - דכתיב: 'טוב לשבת על פנת גג', מגג לחומה - דכתיב: 'זהנה ה' נצב על חומת אנך'. מחומה לעיר - דכתיב: 'קול ה' לעיר יקרא', ומעיר להר - דכתיב: 'זיעל כבוד ה' מעל תוך העיר ויעמד על ההר אשר מקדם לעיר', ומהר למדבר - דכתיב: 'טוב שבת בארץ מדבר'. וממדבר עלתה וישבה במקומה - דכתיב: 'אלך אשובה אל מקומי וגו'. אמר רבי יוחנן: ששה חדשים נתעבה שכינה לישראל במדבר, שמא יחזרו בתשובה. כיון שלא חזרו אמר: תיפח עצמן, שנאמר: 'ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקותם מפח נפש'. וכנגדן גלתה סנהדרין, מגמרא: מלשכת הגזית לחנות, ומחנות לירושלים, ומירושלים ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא לשרעם, ומשרעם לבית שעים, ומבית שעים לצפורי, ומצפורי לטבריא. וטבריא עמוקה מכולן, שנאמר: 'זשפלת מארץ תדברי'".

לפי פגם הקדושה שהיא י' מעלות, היה סילוק שכינה והקדושה מ' מקומות

"מסעות נסעה שכינה וכו'. בכמה מקומות מצינו שהקדושה היא י' מעלות זו על גבי זו, וה'נ לפי פגם הקדושה על ידי עוונות שלהם, היתה סילוק שכינה והקדושה מהם מ' מקומות אלו שלמטה לפי דיבוק השכינה והקדושה, עד שנסתלק לגמרי מלמטה לשוב אל מקומה למעלה".

(מהרש"א)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

עריכת שלחן כנגד עריכת שולחן

בראשית כ"ה ל"ד: "וַיִּעֲקֹב נִתָּן לְעֵשָׂו לֶחֶם וַיִּזְדַּע עֲדָשִׁים וַיֵּאכַל וַיִּשְׂתֶּה וַיִּקַּם וַיִּלָּךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה."

"ויאכל וישת, הכניס עמו (עשיו) כת של פריצים (מופקרים כמותו), אמרין ניכול דידיה וניחוך עליו (אמר, נאכל ממה שהכין יעקב ונצחק עליו שנתן לנו לאכול תמורת 'כלום' – בכורה שאין בה ממש), ורוח הקודש אומרת (ישעיה כ"א ה'): "עֲרֹךְ הַשְּׁלֶחָן" סדר פתורא (ערוך השולחן בביהמ"ק), "צִפָּה הַצִּפִּית", סדר מנרתא (סדר את המנורה הטהורה)... "קומו השׁרים" זה מיכאל וגבריאל, "משחו מגן", כתבו שהבכורה ליעקב."

פירוש: יעקב ערך שולחן בקדושה ובטהרה, ומכר את השלחן הערוך תמורת הבכורה, לכך יזכה זרעו לערוך שולחן בביהמ"ק.

(בראשית רבה ס"ג ל"ד)

נטילת הברכות במרמה

בראשית כ"ז ל"ה: "וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיךָ בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ."

"במרמה: 'ב' במסורת. 'בא אחיך במרמה'. 'זיענו בני יעקב וגו' במרמה' (להלן ל"ד י"ג). בשביל שהוא בא לאביו במרמה, נטלו בניו במרמה."

(בעל הטורים)

על שגגת יצחק דעת אבימלך, גנב עשיו את דעתו ויעקב נטל בגניבה את ברכתו

בראשית כ"ו ז': "וַיִּשְׂאֵלוּ אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אַחֲתִי הוּא כִּי יָרָא לְאִמֵּר אֲשֶׁתִּי פֶן יִהְרַגְנִי אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם עַל רִבְקָה כִּי טוֹבַת מְרָאָה הוּא."

"על ידי שגגת יצחק דעת אבימלך (שאמר "אחותי היא"), לכן נענש בגניבת דעתו של עשיו שאמר לו: אבא האיך מעשרין את המלח ואת התבן, וזהו דאיתא במדרש כסות עיניים שיצא ממך אחד בכיסוי עיניים זה יעקב שנטל הברכות ע"י גניבת דעת ע"י שהיה יצחק כסוי עיניים."

(מדרש תלפיות אות ג' ענף גניבה)

עשיו ושמשון בן מנוח

בראשית כ"ה כ"ה: "וַיִּצְאָה הָרֵאשִׁוֹן אֲדָמוֹנִי כֻלּוֹ כְּאֲדָרְתִּי שְׁעָרֵי וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו."

"איתא בלמודי האר"י ז"ל שמשון בן מנוח היה גלגול נשמת ב' ניצוצות, ניצוץ אחד מיפת שהוא שם, בסוד (בראשית ט' כ"ג) "ויקח יפת" ולא כתיב "ויקח" לשון רבים, כי נשמה אחת היה להם. וניצוץ שני מעשיו הרשע, עי"ש בכתבי האר"י... וזה לדעתי מה שלא הביא עשיו לאביו יין גם כן כמו יעקב, לכן גבי שמשון "נזיר אלקים יהיה הנער" (שופטים י"ג ה').

וזהו ג"כ הסוד שעשה שמשון נקמה באריה שהכה אותו (שופטים י"ד ו'), כי נשך באביו נח (תנחומא נח סימן ט'), כמבואר שהוא יפת בן נח. והיכה הפלשתים שוק על ירך (שופטים ט"ו ח'), שתיקן סוד 'נחש ירכין' דעשיו, כמו שמבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל בפסוק (בראשית כ"ה כ"ז) איש יודע ציד [גבר נחשירכן].

והנה עשיו ציער לאמו (שם כ"ו ל"ה), לכן נזיר אלקים יהיה הנער מבטן אמו. עשיו גרם לאביו שנעשה סומא (רש"י כ"ז א' מתנחומא ח'), לכן נקרו פלשתים את עיניו (שופטים ט"ז כ"א").

(נצוצי שמשון, תולדות)

לרפואה שלמה: ברוך בן מרים, בן ציון בן חיה

להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403

WEB: WWW.TORAH24-7.COM/SEFORIM-HEBREW EMAIL: ap@torah24-7.com

